

O‘YIN TEXNOLOGIYASINING MAZMUNI VA MOHIYATI. DIDAKTIK O‘YIN TEXNOLOGIYASI VA UNING AMALIY AHAMIYATI

Zakirova Shaxloxon Akmalxon qizi

Qo`qon Davlat pedagogika institute Tasviriy san`at va

muhandislik grafikasi kafedrası o`qituvchisi

shaxlozokirova@.com

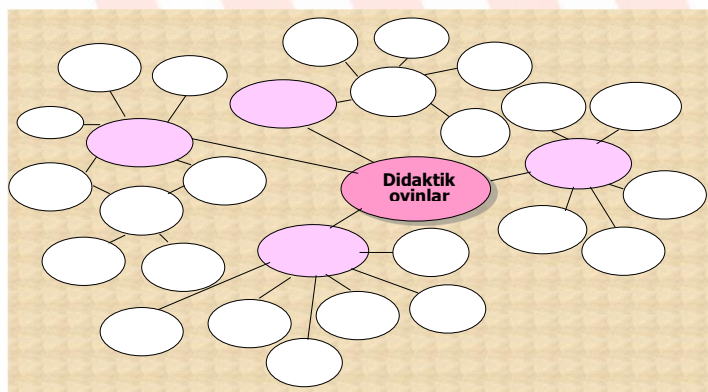
+998911540401

O‘qituvchi avvaldan har bir darsni ma’lum bo‘laklarga bo‘lib chiqishi va qaysi bo‘lakda nima o‘tish (o‘qitish) hamda u nimadan ibotar ekanligini belgilab chiqishi lozim. Shunda dars jarayonida o‘quvchilarning zerikayotgani, charchayotganligini yoki psixologik o‘zgarishlarini sezishi bilan o‘quvchilarning o‘quv faoliyatiga yangi mazmun kiritish maqsadida mavzuga moslashtirilgan qisqa muddatli didaktik o‘yin kiritish zarur bo‘ladi. Shunda, o‘quvchilarning diqqati yangiliklarga qaratilgan bo‘lib, ularning faolligi oshadi. Shunday vaziyatda taklif etilgan o‘yin yordamida o‘tilayotgan mavzuni o‘z vaqtida to‘la o‘zlashtirilishiga imkon yaratiladi.

Masalan, chizmalarni o‘qishga bag‘ishlangan darsda model va boshqa ko‘rsatmali qurollar yordamida modelning berilgan ikkita ko‘rinishi bo‘yicha uchunchi ko‘rinishini aniqlash bosqichlarda tushuntirilgandan keyin o‘quvchilarning olgan bilimlarini tekshirish maqsadida qisqa muddatli didaktik o‘yin “Kim tez tuzadi” taklif qilinsa, o‘quvchilar tomonidan mavzuni qanday o‘zlashtirganliklarini amaliy sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

O‘qitish jarayonida didaktik o‘yin texnologiyalaridan foydalanishga bag‘ishlab yozilgan “Chizmachilikdan didaktik o‘yinlar” (I.Raxmonov, T., “O‘qituvchi”, 1992) o‘qituvchilar uchun qo‘llanmada qirq to‘rtta o‘yin turlari taklif etilgan.

Didaktik o‘yin termini klassterlanadi

“Solishtirib aniqlash” didaktik o‘yini.

O‘yinning sharti. Detallarning ko‘rinishlari va yaqqol tasvirlarini o‘zaro solishtirish yo‘li bilan chizmalarni o‘qishga o‘rgatish.

Maqsad. O‘quvchilarga detallarning ko‘rinishlari va yaqqol tasvirlarini o‘zaro solishtirish yo‘li bilan chizmalarni o‘qishni o‘rgatish. Ularda tahlil, sintez, taqqoslash va fikrlash qobiliyatlarini, chizmalarni o‘qish ko‘nikmalarini mustahkamlash.

Jihozlar. Bitta A1 formatda 4 ta detalning ko‘rinishlari, xuddi shunday formatda esa o‘sha detallarning yaqqol tasvirlari chizilgan ikkita plakat. plakatdagi har bir detalning ko‘rinishlari burchagiga 1, 2, 3, 4 raqamlari yozib qo‘yiladi, yaqqol tasvirlariga A, B, C, D harflari bitiladi. Chizmalardagi 1 raqamiga A harfi to‘g‘ri kelmaydigan, ya’ni chalkashtirilgan holda yoziladi. Bunday plakatlar turi bir nechtdan bo‘lsa, sinfdagi barcha o‘quvchilarning o‘yinda ishtirok etish imkoniyati yaratiladi.

O‘yinning tafsiloti. O‘qituvchi doskaga ikkita o‘quvchini chaqirib, ulardan bittasiga yaqqol tasvir chizilgan A detalning ko‘rinishlarini topish va doskaga yozib qo‘yishni buyuradi. Ikkinchi o‘quvchiga esa ko‘rinishlari tasvirlangan detalning yaqqol tasvirini topib sinf doskasiga yozib qo‘yishni buyuradi. Har qaysi o‘quvchi o‘zicha mulohaza yuritadi va masalan, birinchi A va 4 ni bir-biriga mos, ular bitta detalning yaqqol tasviri va ko‘rinishlari deb, A4 ni yozib qo‘yadi. Ikkinchi o‘quvchi ham shunday fikrlab, aytaylik 1B ni yozib qo‘yadi. Boshqa o‘quvchilar ham o‘yin shartiga javobni ana shu yo‘sinda bajaradilar.

O‘qituvchi o‘yinni yakunlab, to‘g‘ri topgan o‘quvchilarni g‘olib deb e‘lon qiladi.

Eslatma. O‘yindan oldin bitta va ikkita ko‘rinishlar orqali tasvirlanadigan detallar bilan mashqlar o‘tkazib, o‘quvchilarda bir oz ko‘nikma hosil qilish, shundan keyin ikkita va uchta ko‘rinishli detallarni qo‘llash yaxshi natija beradi. O‘quvchilarning hamma yozuvlaridagi xatolari tushuntirilishi kerak. Vaqtni tejash uchun o‘quvchilarga javob topishga ozgina fursat berish paytida “birdan beshgacha sanayman” deb ogohlantirish lozim.

O‘qituvchi-pedagoglarning umumta‘lim, xususiy fanlar asoslarini o‘qitishga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar jarayonini noan‘anaviy shakllarda tashkil etish, ta‘lim jarayonini mukammal andoza asosida loyihalashga erishish, mazkur loyihalardan oqilona foydalana olish ko‘nikmalariga ega bo‘lish ta‘lim oluvchilar tomonidan nazariy bilimlarni puxta, chuqur o‘zlashtirilishi, ularda amaliy ko‘nikma va malakalarning hosil bo‘lishining kafolati bo‘la oladi.

Zamonaviy ta‘limni tashkil etishga qo‘yiladigan muxim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay, qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Qisqa vaqt orasida muayyan nazariy bilimlarni o‘quvchilarga yetkazib berish, ularda ma‘lum faoliyat yuzasidan ko‘nikma va malakalarni hosil qilish, shuningdek, ta‘lim oluvchilar faoliyatini nazorat qilish, ular tomonidan egallangan bilim, ko‘nikma hamda malakalar darajasini baholash o‘qituvchidan yuksak pedagogik mahorat hamda ta‘lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi.

Keyingi yillarda ta‘lim mazmuni boyitish yo‘lida rivojlantiruvchi ta‘limning bir qator ishonchli interfaol metod va yo‘llari izlanmoqda.

Bu izlanish asosan uchta yo‘nalishda – muammoli, programmalashtirilgan va tabaqalashtirilgan ta’limda olib borilmoqda. Ayniqsa, maktab tajribasida ta’limga muammoli yondashish keng tarqalmoqda.

Ta’limdagi samarador o‘qitish texnologiyasi – bu muammoli o‘qitishdir.

Muammoli o‘qitish ijodiy, faol shaxs tarbiyasi maqsadlariga mos keladi.

Muammoli o‘qitish jarayonida talabaning mustaqilligi o‘qitishning reproduktiv shakllariga nisbatan tobora o‘sib boradi.

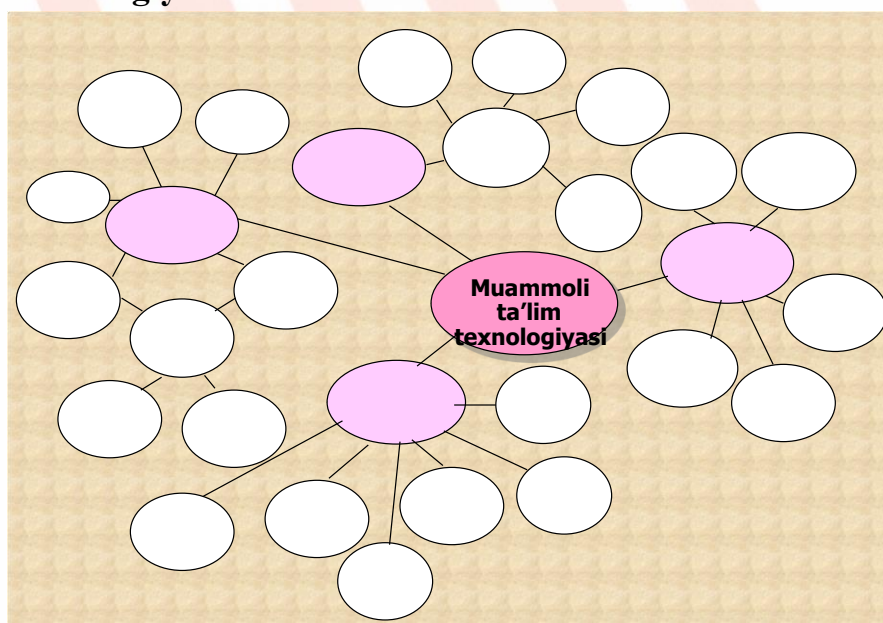
Bugungi pedagogikaga oid adabiyotlarda muammoli o‘qitishning turli ta’rif va tavsiflari bor. Nisbatan to‘liq va aniq ta’rif M.I. Maxmutova tomonidan berilgan bo‘lib, unda muammoli o‘qitish mantiqiy fikrlar tadbirlari (tahlil, umumlashtirish) hisobga olingan o‘rgatish va dars berish usullarini qo‘llash qoidalari va talabalarning tadqiqot faoliyatlari qonuniyatlarining tizimi sifatida izoqlanadi.

Muammoli o‘qitishning mohiyatini o‘qituvchi tomonidan talabalarning o‘quv ishlarida muammoli vaziyatni vujudga keltirish va o‘quv vazifalarini, muammolarini va savollarini hal qilish orqali yangi bilimlarni o‘zlashtirish bo‘yicha ularning bilish faoliyatini boshqarish tashkil etadi. Bu esa bilimlarni o‘zlashtirishning ilmiy-tadqiqot usulini yuzaga keltiradi.

O‘qitishning hozirgi jarayoni tahliliga ko‘ra hamda psixolog va pedagoglarning fikricha muammoli vaziyat kutilmagan hayrat va mahliyo bo‘lishdan boshlanadi, degan xulosalari haqiqatga yaqin ekanligini ko‘rsatadi. O‘qitish sharoitida insonning o‘sha psixik, emotsional va hissiy holati unga fikrlash va aqliy izlanish uchun o‘ziga xos turtki vazifasini o‘taydi.

Bu bilish maqsadlari maxsus taqozo qilgan aqliy taranglik holatidir. Bunday vaziyat negizida avval o‘zlashtirilgan bilim izlari va yangi yuzaga kelgan vazifani hal qilish uchun aqliy va amaliy harakat usullari yotadi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi termini klassterlanadi.

Muammoli vaziyatlar yaratish asoslari

Muammoli vaziyatning mohiyati – talaba tanish bo‘lgan ma’lumotlar va yangi faktlar, hodisalar (qaysiki, ularni tushunish va tushuntirish uchun avvalgi bilimlar kamlik qiladi) o‘rtasidagi ziddiyatdir. Bu ziddiyat bilimlarni ijodiy o‘zlashtirish uchun harakatlantiruvchi kuchdir.

Muammoli vaziyatning belgilari quyidagilar:

- talabaga notanish faktning mavjud bo‘lishi;
- vazifalarni bajarish uchun talabaga beriladigan ko‘rsatmalar, yuzaga kelgan bilish mashaqqatini hal qilishda ularning shaxsiy manfaatdorligi.

Muammo uch tarkibiy qismdan iborat: ma’lum (berilgan vazifa asosida), noma’lum (ularni topish yangi bilimlarni shakllantirishga olib keladi) va avvalgi bilimlar (talabalar tajribasi). Bular noma’lumni topishga yo‘nalgan qidiruv ishlarini amalga oshirish uchun zarurdir. Avvalo talabaga noma’lum bo‘lgan o‘quv muammosi vazifasi belgilanadi va bunda uning bajarilish usullari hamda natijasi ham noma’lum bo‘ladi, lekin talabalar o‘zlaridagi avval egallangan bilim va ko‘nikmalarga asoslanib turib kutilgan natija yoki yechilish yo‘lini izlashga tushadi.

Bundan tashqari talabalar biladigan vazifa va uni mustaqil hal qilinish usuli o‘quv muammosi bo‘la olmaydi, ikkinchidan, biror vazifaning yechilish usullarini va uni izlash vositalarini bilishmasa ham u o‘quv muammosi bo‘la olmaydi.

O‘quv muammosining muxim belgilari quyidagilar:

- yangi bilimlarni shakllantirishga olib keladigan noma’lumning qo‘yilishi;
- talabalarda noma’lumni topish yo‘lida izlanishni amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan muayyan bilim zahirasi bo‘lishi.

Muammoli o‘qitishning zaruriy sharti talabalarda haqiqatni va uning natijasini izlash jarayoniga bo‘lgan ijobiy munosabatni vujudga keltirish hisoblanadi.

Shaxs bilish faoliyatining izlanish davrini maxsus sxemalarda ifodalash mumkin: muammoli vaziyat – o‘quv muammosi – o‘quv muammosini yechish uchun izlanish – muammoning yechilishi.

Muammoli o‘qitish mashg‘ulotlarini tashkil etish va o‘tkazishda o‘qituvchi uning ham ta’limiy, ham tarbiyaviy funksiyasini yaxshi anglab olgan bo‘lishi talab qilinadi. O‘qituvchi hech qachon talabalarga tayyor haqiqatni (yechimni) berishi kerak emas, balki ularga bilimlarni olishga turtki berishi, mashg‘ulotlarda va hayot faoliyatlarida zarur bo‘lgan axborot, voqea, vaqt va hodisalarni ongida qayta ishlashlariga yordam berishi lozim bo‘ladi.

Muammoli o‘qitishda o‘qituvchi talabalarning bilish faoliyatini tashkil etadi, shundagina talabalar fanlarni tahlil qilish asosida mustaqil ravishda intellektual mashaqqatlarni hal qilish, xulosa chiqarish va umumlashtirish, qonuniyatlarni shakllantirish, qo‘lga kiritilgan bilimlarni yangi vaziyatga tatbiq etishga intiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Davronova, Nilufar. "GUESTS IN ASSEMBLY DRAWING." Open Access Repository 8.12 (2022): 431-433.
2. DAVRONOVA, NILUFAR. "SAN'AT TARIXIGA MUQADDIMA. TASVIRIY SAN'ATNING TUR VA JANRLARI." Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot 2.8 (2023): 53-55.
3. ДАВРОНОВА, Н. (2023). КАДИМГИ ЕВРОПА АНТИК САНАТИ. Замоновий дуньода илм-фан ва технологии, 2(8), 53-56.
4. Саломова, Ф. И., and Г. О. Тошматова. "Эпидемиология мастопатии и особенности заболеваемости женщин, страдающих мастопатией." Врач-аспирант 52.3.1 (2012): 222-228.
5. Toshmatova, Guzal. "Ways to optimize the formation of the principles of a healthy lifestyle of children." (2022).
6. Миррахимова, М. Х., Б. Т. Халматова, and Г. А. Тошматова. "Бронхиальная астма у детей: современный взгляд на проблему." (2019).
7. Toshmatova, Guzal Adilkhodjayevna. "Prevalence of mastopathy among women of Tashkent City." (2019).
8. Равшанова, М. З., and Г. А. Тошматова. "Влияние питание на здоровье школьников обучающихся в городских и сельских условия." Соғлом турмуш тарзи” мавзусидаги халқаро илмий–амалий конференция материаллари тўплами/, 2023.
9. Тошматова, Гузал. Shaxar va qishloq sharoitida ta'im olayotgan maktab o'quvchilari ovqatlanishini gigiyenik baholash. Diss. "Tibbiyotdagi zamonaviy ilmiy Tadqiqotlar: dolzarb muammolar, yutuqlar va innovatsiyalar" Mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy Konferensiya Materiallari To'plami Termiz 201 bet 2022 yil 13 may, 2022.
10. Тошматова, Гузал. Qoraqalpogiston respublikasi homilador ayollarni ratsional ovqatlanishni sanitar gigiyenik baholash. Diss. "Tibbiyotdagi zamonaviy ilmiy Tadqiqotlar: dolzarb muammolar, yutuqlar va innovatsiyalar" Mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy Konferensiya Materiallari To'plami Termez 155-156 bet 2022 yil 13 may, 2022.
11. Тошматова, Гузал. Yosh sportchilarning ovqatlanish holatini gigiyenik baholash. Diss. "Yosh olimlar kunlari" Respublika ilmiy-amaliy anjumani xalqaro ishtirok bilan tezislari to'plami 416-418 bet, 2022.
12. Саломова, Ф. И., Н. О. Ахмадалиева, and Г. О. Тошматова. "Шаҳар ва қишлоқ шароитида таълим олаётган ўқувчилар саломатлигига уларнинг овқатланишининг ва мактаб шароитининг аҳамияти." (2022).
13. Guzal, Toshmatova, Mirsagatova Mavluda, and Islamov Inomjon. "Modern approaches to rationalization of mealing of urban and rural school children in Uzbekistan." (2021).